

УДК 351+342.843:004

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.1.46>**О. М. Руденко**

доктор державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та менеджменту організацій
Національного університету «Чернігівська політехніка»

ЕЛЕКТРОННЕ ГОЛОСУВАННЯ ЯК НАЙВИЩА ГРАНЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ТА ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті з'ясовано, що цифрові технології, які поширюються на всі сфери життя людей, суспільні відносини, діяльність органів публічного управління впливають на формування нових механізмів державної політики.

Досліджено механізм електронної демократії, який розширює можливості залучення громадян у процеси державотворення та публічного управління. Виокремлено такий елемент електронної демократії як запровадження електронної форми волевиявлення під час проведення загальнонаціональних та місцевих виборів і референдумів – електронне голосування. Це може впливати на підвищення загальної оперативності отримання результатів, а також полегшить процедуру волевиявлення, дасть можливість скористатися своїм виборчим правом дистанційно і дозволить залучити до виборчого процесу більшу кількість громадян, що покращить репрезентативність та якість виборів.

З'ясовано, що цифрові технології, які виступають рушійною силою та надають імпульс розвитку різних галузей суспільного життя, можуть стати засобом розв'язання проблемних питань і бути інструментом організації та проведення виборів в умовах воєнного стану чи післявоєнного періоду відновлення в Україні. Організація і проведення електронного голосування запровадження електронної форми волевиявлення під час проведення загальнонаціональних та місцевих виборів та референдумів вважається вершиною застосування цифрових технологій у публічному управлінні.

Необхідною умовою імплементації цифрових інструментів електронної демократії має бути гарантія безпечності використання та низка чинників, у числі яких: технічне оснащення жителів територіальних громад та стійке підключення до Інтернету.

Окреслено потенційні ризики електронного голосування, серед яких: технічна вразливість, стороннє втручання та маніпуляції, які можуть позначитися на результатах.

Встановлено, що зміни, які відбуваються в Україні внаслідок запровадження воєнного стану, вплинули на правовий механізм державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, через неможливість жінок, які виїхали, брати участь у публічному управлінні, долучатися до політичних процесів.

Ключові слова: цифрові технології, цифрові інструменти, електронне голосування, електронна демократія, правовий механізм державної політики, публічне управління; територіальні громади, Інтернет.

Постановка проблеми. У науковому дискурсі точаться дискусії та різному інтерпретується можливість застосовуються інструментів електронної демократії та електронного голосування. До переваг зараховують мінімізацію людських та фінансових ресурсів, а серед недоліків називають вразливість, загрози кібербезпеці та можливість неправомірного втру-

чання в роботу автоматизованих систем, імовірність технічних збоїв, сторонній вплив та фальсифікації у процесі обробки результатів виборів.

Динамічний розвиток цифрових технологій, розширення елементів електронної демократії вимагає дослідження їхнього впливу та розгляду можливості практичного застосування як на державному рівні, так і на рівні територіальних громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерес наукової спільноти прикутий до різних напрямків реалізації концепції розвитку цифрової економіки та суспільства і дедалі набуває все більшого масштабу. Аспекти цифровізації публічного управління знаходяться у фокусі таких науковців як В. Дрешпак, П. Клімушин, В. Куйбіда, О. Карпенко, Ж. Денисюк, В. Наместнік [1].

Автори навчального посібника «Електронна демократія» Н. Грицьак і С. Соловйов представили еволюцію та концепції електронної демократії, сформулювали сутність поняття, яке полягає в застосуванні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для широкого залучення громадян у громадсько-політичне життя [2].

Дослідженню електронної демократії як феномену, що сформувався в результаті широкого запровадження Інтернет-технологій в усі сфери суспільного життя присвячені публікації О. Войнової. Дослідниця здійснила аналіз змін у тлумаченні основних положень концепції електронної демократії та розкрила сутності цього поняття від представлення як певного інформаційно-комунікаційного додатку до тлумачення як несучої конструкції демократії [3].

Обриси перспектив електронної демократії як дієвої форми механізму державного управління в Україні розглядає А.Акімов. Науковцем доведено, що електронна демократія орієнтована на підвищення участі громадян у політичному житті та ініціативу «знизу» в державному управлінні [4].

Можливість застосування електронного голосування в Україні під час проведення виборів та референдуму через використання зарубіжного досвіду та практик інших країн розглядають І. Щебетун, Б. Довгань [5]. Науковці констатують, що е-голосування активно використовується у всьому світі. Електронна система голосування вже запроваджена у США, Канаді, Бразилії, Індії, Бельгії, Австралії, Естонії, Південній Кореї. У Великобританії, Німеччині, Франції, Іспанії, Португалії, Італії, Норвегії, Швеції, Японії та Китаї проводяться експерименти з її використання. Дослідники виокремлюють переваги та

недоліки е-голосування та припускають, що у разі впровадження такого виду е-демократії Україна зможе зберегти значні фінансові ресурси, досягти максимальної прозорості.

Метою статті є дослідження перспектив електронної демократії та запровадження електронного голосування в Україні під час проведення загальнонаціональних та місцевих виборів.

Виклад основного матеріалу. В Україні найбільш поширеними інструментами електронної демократії є електронні консультації, електронні петиції, електронні звернення, бюджети участі, ресурси для оприлюднення наборів даних у формі відкритих даних, у тому числі з використанням електронних платформ, наприклад «Громадянське суспільство і влада», «Розумне місто» чи «Єдина система місцевих петицій», які поєднують у собі кілька електронних інструментів участі [6].

Електронна демократія покликана залучати громадян у процеси державотворення, процедуру ухвалення рішень органами державного управління, місцевого самоврядування із використанням інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій.

Ця конфігурація суспільних відносин з використанням інструментів електронної демократії дає змогу посилити участь, ініціативність та залучення громадян на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівні до публічного життя, а також поліпшити прозорість процесу прийняття рішень, забезпечити підзвітність демократичних інститутів, підвищити зворотну реакцію суб'єктів владних повноважень на звернення громадян тощо.

Нормативно-правовою основою впровадження електронного голосування в Україні є Концепція розвитку електронної демократії в Україні та план заходів щодо її реалізації. У вищезазначених документах електронне голосування трактується як голосування з будь-якого публічного питання, зокрема участь в опитуваннях, виборах, референдумах, що передбачає використання електронних засобів для ідентифікації та підрахунку голосів.

Запровадження електронного голосування в Україні є частиною концепції «Дер-

жава у смартфоні». Започаткування можливості електронного голосування під час проведення виборів, референдуму визначено одним із пріоритетних завдань Указу Президента України «Про деякі заходи щодо поліпшення доступу фізичних та юридичних осіб до електронних послуг» [7].

У Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства на 2018-2020 рр. зазначається, що можливість голосувати через Інтернет-мережу підвищить загальну оперативність отримання результатів, полегшить процедуру волевиявлення, дасть можливість скористатися своїм виборчим правом дистанційно і у перспективі дозволить залучити до виборчого процесу більшу кількість громадян, що покращить репрезентативність та якість виборів.

Ще у лютому 2020 року під час презентації мобільного додатку «Дія» було озвучено амбітне завдання створити можливість голосувати на президентських, парламентських чи місцевих виборах за допомогою звичайного смартфона та Інтернету.

Проте 24 лютого 2022 року Центральна виборча комісія України зупинила всі виборчі процеси, які тривали в Україні. На той момент, це стосувалося обрання народного депутата України по 206-му округу у Чернігівській області; 9 сільських, селищних, міських голів; повторних виборів 1 сільського голови; повторних та проміжних виборів депутатів до 69 місцевих рад на 126 вакантних мандатів у територіальних громадах нашої держави. На жаль, з початку повномасштабної війни в Україні зафіксовано багато випадків загибелі чи зникнення безвісти депутатів, голів міських, сільських територіальних громад. Тож потреба у проведенні виборів була, а з часом зростає.

Однак чинне законодавство забороняють проводити вибори в умовах воєнного стану. Організація і проведення виборів ускладнюються не лише правовими умовами, а багатьма чинниками технічного та організаційного характеру. Серед яких дотримання процедури реєстрації виборців, адміністрування та ведення Державного реєстру виборців, забезпечення діяльності міжнародних спостерігачів, організація закордонних виборчих дільниць.

Крім того, використання технології електронного голосування має відповідати таким принципам демократичних виборів, як прозорість, таємниця голосування, а також забезпечити надійні механізми ідентифікації та верифікації виборців, не викликати у суспільства сумнівів щодо достовірності отриманих результатів голосування виборчого процесу. Безперечно важливим аспектом організації електронного голосування є забезпечення кібербезпеки, беручи до уваги випадки несанкціонованого втручання держави-агресора в функціонування потужних автоматизованих систем.

До вищезазначеного переліку додаються питання щодо способів голосування українців, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях. Аби вибори були чесними та демократичними, а їхні результати формували легітимні інституції влади та управлінські органи, потрібні списки та уточнені дані електронного реєстру виборців. Також потрібно передбачити наступні кроки: можливість подання документів стосовно кандидатур до складу комісій, оперативну передачу відомостей протоколу про підрахунок голосів на виборчих дільницях до Центральної виборчої комісії безпосередньо з дільниць; запровадження електронних систем ведення діловодства; створення сервісів чи онлайн-інструментів для надання виборцям та іншим зацікавленим сторонам оперативної інформації щодо виборчих процедур [8].

Попри вищенаведені ризики, існують думки стосовно альтернативних способів організації виборів, мінімізації викликів з їх проведення. Одним із найефективніших варіантів можна назвати використання застосунку «Дія».

Застосунок підтвердив свою ефективність, а можливість відбивати кібератаки була закладена ще до початку запуску «Дії». При створенні застосунку спеціально використовували таку архітектуру, аби не зберігати персональні дані громадян. Також були розроблені правила, як повинен функціонувати реєстр, щоб там делегувалася кожна дія. Для захисту ресурсу постійно вдосконалюються механізми протидії. Зберігання даних у хмарі застосунку дозволяє продовжити працю-

вати навіть у випадку, коли буде знищено певну інфраструктуру.

Тому у випадку прийняття рішення щодо проведення виборів та організації електронного голосування застосунок можна використовувати як інструментарій.

У цьому контексті також варто звернути увагу на інше проблематичне питання. Основним Законом України задекларовано, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній діяльності тощо [9].

Нормативно-правове забезпечення як правовий механізм державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у нашій державі спрямоване на [10]: утвердження ґендерної рівності та недопущення дискримінації за ознакою статі, а також забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень; забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків тощо.

Україна досягла значного прогресу в забезпеченні рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах та приєдналася до всіх основних міжнародних договорів, ініціатив у сфері ґендерної рівності тощо. Спостерігається низка позитивних зрушень. Удосконалено нормативно-правову базу, зокрема Виборчий кодекс України доповнено 40-відсотковими ґендерними квотами під час формування партіями загальнодержавного та регіональних виборчих списків, внесено зміни до законодавства України щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, а також щодо забезпечення рівних можливостей матері та батька у догляді за дитиною.

Кількість жінок у Верховній Раді України, Кабінеті Міністрів України та структурних підрозділах виконавчої влади, органах місцевого самоврядування та інших владних інституціях змінюється і спостерігаються певні тенденції. Введення квот сприяло зростанню представництва

жінок у Верховній Раді України та місцевих радах: у Верховній Раді України — до 20,7 відсотка в обласних радах — до 27,8 відсотка, міських радах міст обласного значення — до 30,1 відсотка, районних радах — до 34,3 відсотка [11].

Повномасштабне вторгнення та російсько-українська війна призвели до того, що жінки, які були вимушені виїхати з України і більше 90 днів перебувають за кордоном, не зможуть балотуватися на виборні посади. Відповідно до Конституції України в нашій державі проводяться такі типи виборів: вибори Президента України; вибори народних депутатів України; місцеві вибори: вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; вибори депутатів сільської, селищної, міської ради; вибори сільського, селищного, міського голови; вибори депутатів районної ради; вибори депутатів обласної ради; вибори депутатів районної у місті ради (у містах, де утворені районні у місті ради). Оскільки, згідно з українським законодавством [12], 90 днів перебування за кордоном уже переривають п'ять, десять безперервних років проживання в Україні, які є умовою для балотування та участі у вищезазначених типах виборах, то існує імовірність, що перетворення, які відбувалися на шляху забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, можуть бути зведені до мінімум та порушать баланс представлення чоловіків та жінок у виборних органах публічного управління та радах різних рівнів територіальних громад.

Висновки і пропозиції. Отже, цифрові технології, які поширюються на всі сфери життя людей, суспільні відносини, діяльність органів публічного управління впливають на формування нових механізмів державної політики. Запропоновано розглянути можливість впровадження такого інструменту електронної демократії як електронне голосування, яке змінює усталені практики взаємодії владних інституцій публічного управління та громадян і може впливати на підвищення загальної оперативності отримання результатів, а також полегшить процедуру волевиявлення, дасть можливість скористатися своїм виборчим правом дистан-

ційно і дозволить залучити до виборчого процесу більшу кількість громадян, що покращить репрезентативність та якість виборів. Проте, організація і проведення виборів засобами електронного голосування ускладнюються не лише правовими вимогами, а багатьма чинниками технічного та організаційного характеру.

Список використаної літератури:

1. Цифрове врядування : монографія / О. В. Карпенко, Ж. З. Денисюк, В. В. Наместнік [та ін.] ; за ред. О. В. Карпенка. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. 336 с.
2. Грицяк Н. В., Соловйов С. Г. Електронна демократія. Навч. посібник. Київ: НАДУ, 2015. 67 с.
3. Войнова Е. О. Електронна демократія: трансформація осмислення. Політичне життя. 2020. № 4. С. 21–29. DOI: 10.31558/2519-2949.2020.4.3
4. Акімов А. В. Електронна демократія як альтернативна форма управління в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2018. Т. 29 (68). № 3. С. 23-27.
5. Щebetун І. С., Довгань Б. В. Електронна демократія: досвід зарубіжних країн і перспективи її впровадження в Україні. Право і суспільство. 2020. № 2. С. 148-153.
6. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 797-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text>
7. Про деякі заходи щодо поліпшення доступу фізичних та юридичних осіб до електронних послуг : Указ Президента України від 19.07.2019 р. № 558/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5582019-28853>
8. Дорожня карта реформ у сфері виборів, референдумів та політичного фінансування на 2020 рік. Громадська мережа ОПОРА. URL: <https://www.oporaua.org/vybory/dorozhnia-karta-reform-u-sferi-viboriv-referendumiv-ta-politichnogo-finansuvannia-na-2020-rik-19817>
9. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Закон України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
11. Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriadom-skhvalenoderzhavnu-stratehiiu-zabezpechenniarivnykh-prav-ta-mozhlyvostei-zhinok-i-cholovikiv-na-period-do-2030-roku>
12. Виборчий кодекс України. Закон України від 19 грудня 2019 року № 396-IX // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20?find=1&text>

Rudenko O. M. Electronic voting as the highest level of application of digital technologies in public administration and legal mechanism of state policy

The article found out that digital technologies, which spread to all areas of people's lives, social relations, activities of public administration bodies, influence the formation of new mechanisms of state policy.

The mechanism of e-democracy, which expands the possibilities of involving citizens in the processes of state formation and public administration, has been studied. Such an element of electronic democracy as the introduction of an electronic form of expression of will during national and local elections and referenda - electronic voting - has been singled out.

This can increase the overall efficiency of obtaining results, and will also facilitate the procedure for expressing will, give the opportunity to use your right to vote remotely, and allow a larger number of citizens to be involved in the election process, which will improve the representativeness and quality of the elections.

It was found that digital technologies, which act as a driving force and give impetus to the development of various branches of social life, can become a means of solving problematic issues and be a tool for organizing and holding elections in the conditions of martial law or the post-war recovery period in Ukraine.

The organization and conduct of electronic voting, the introduction of an electronic form of expression of will during national and local elections and referenda is considered the pinnacle of the use of digital technologies in public administration.

A necessary condition for the implementation of digital tools of e-democracy should be a guarantee of safe use and a number of factors, including: technical equipment of residents of territorial communities and a stable connection to the Internet.

The potential risks of electronic voting are outlined, including: technical vulnerability, third-party interference and manipulation that may affect the results.

It has been established that the changes taking place in Ukraine as a result of the introduction of martial law affected the legal mechanism of state policy to ensure equal rights and opportunities for women and men, due to the impossibility of women to participate in public administration and political processes.

Key words: *digital technologies, digital tools, electronic voting, electronic democracy, legal mechanism of state policy, public administration; territorial communities, the Internet.*